

DRAUDIMO ĮSTAIGOS BURŽUAZINĖJE LIETUVOJE

E. MAKSIMAITIENĖ

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Lietuvos gubernijose turtą ir gyvybę draudė užsienio valstybių, Rusijos imperijos akcinės bendrovės bei tarpusavio draudimo draugijos: Vilniaus miesto tarpusavio turtų draudimo nuo ugnies, Kauno žemės ūkio tarpusavio draudimo, Baltstogės ir kt.

Rusijos imperijos akcinės draudimo bendrovės dar karo metais nutraukė veiklą Lietuvos gubernijose. Tarpusavio draudimo draugijos prislopino draudimo darbą arba buvo evakuotos. Pokario metais Lietuvoje be jokios priežiūros draudė užsienio bendrovės, užsilikusios iš prieškarinių metų: „National“, „Viktorija“, „Allianz“, „Baltica“, „Erich Nelte“, „Union“, „Atlantic“, „Fr. Meyer's shon“, „Lietrans“ ir kt. (25, 181; 26, 1—179).

Draudimo darbui prižiūrėti ir dirbti Laikinosios vyriausybės 1919 m. birželio 26 d. nutarimu prie Prekybos ir pramonės ministerijos buvo įkurti Draudimo skyrius, Draudimo reikalų komitetas, Draudimo reikalų inspekcija (2, 7).

Draudimo skyriui buvo pavesta drausti valstybinį turtą, trobesius, fabrikus, krovinius, dirbtuves, dvarus, gyvybę. Draudimo reikalų komitetui — prižiūrėti draudimo įstaigų veiklą, spręsti klausimus, liečiančius visas draudimo sritis. Draudimo reikalų inspekcijai — praktiškai atlikti draudimo įstaigų priežiūrą, sisteminti draudimo klausimais medžiagą, rengti medžiagą Draudimo reikalų komiteto posėdžiams.

1919 m. lapkričio 17 d. Laikinosios vyriausybės priimtu įstatymu Finansų ministerija buvo sujungta su Prekybos ir pramonės ministerija; Draudimo skyrius įėjo į Finansų, prekybos, pramonės ministerijos Rinkliavų departamento sudėtį. Pasikeitė draudimo organizacijų veiklos priežiūros bei visų draudimo klausimų nagrinėjimo kompetencija. Ji, priėmus 1919 m. gruodžio 5 d. Draudimo draugijų įstatymą, priskirta Finansų, prekybos ir pramonės ministerijai (3, 8). Šiuo įstatymu buvo numatyta, kad steigiamų tarpusavio draudimo draugijų įstatus tvirtina finansų, prekybos, pramonės ministras, steigiamų akcinių draudimo bendrovių — Ministrų kabinetas. Įstatymas įpareigojo visas draudimo organizacijas, jų agentus, dirbančius Lietuvoje, iki 1920 m. balandžio 1 d. gauti leidimus draudimo darbui tęsti.

1919 m. pabaigoje leidimų kreipėsi vokiečių akcinės bendrovės „Allianz“, „Atlantic“, „Deutsche Seeverversicherungs“, „Deutsche Transport Versicherungs“, „Erich Nelte“, „National“, „Union“ ir kt., danų „Baltica“, lenkų Varšuvos draudimo nuo ugnies bendrovė, trys norinčios įsisteigti Lietuvos tarpusavio draudimo draugijos: Lietuvos turto nuo sudegimo tarpusavio draudimo draugija, Pirmoji Lietuvos ūkio tarpusavio draudimo draugija, Lietuvos žemės ūkio tarpusavio draudimo draugija „Atsarga“ (26, 128, 165—236).

Tačiau vyriausybė neskubėjo išduoti leidimus. Praktiškai buvo surinkti tik norinčių dirbti draudimo organizacijų pareiškimai, jų įstatai. Greitai buvo sprendžiami tik tų draudimo organizacijų, kurioms buvo uždrau-

džiama dirbti draudimo darbą Lietuvoje, leidimų klausimai: Varšuvos draudimo nuo ugnies bendrovės, Lietuvos turto nuo sudegimo tarpusavio draudimo draugijos, Lietuvos žemės ūkio tarpusavio draudimo draugijos „Atsarga“ ir kt. (26, 128, 165, 236). Mat pati Laikinoji vyriausybė dar galutinai nebuvo suorganizavusi draudimo darbo Lietuvoje, dar buvo daug spęstinių klausimų, planavo įkurti savus draudimo institutus, galinčius dirbti draudimo darbą Lietuvoje. Vilkinta išduoti leidimus ir užsienio valstybių draudimo draugijoms ir bendrovėms. Tačiau kol dar neišaiškintos galimybės pritraukti užsienio kapitalus draudimo operacijoms Lietuvoje, perdraudimams, vengta joms ir neigiamai atsakyti. 1920 m. liepos 28 d. Finansų, prekybos ir pramonės ministerijos raštu užsienio draudimo organizacijoms buvo leista drausti tuos objektus, kurių nenumatė drausti Rinkliavų departamento draudimų skyrius: krovinius („Viktorijai“ ir „Allianz“ ir kt.), transportą („Atlantic“, „Deutsche Seeversicherungs“ ir kt.), namų turtą.

Užsienio draudimo įstaigos, tiek turėdamos, tiek ir neturėdamos Lietuvos vyriausybės leidimų, tęsė draudimo darbą Lietuvoje. Tolesnis jų veikimas buvo uždraustas 1922 m. kovo 31 d. finansų, prekybos ir pramonės ministro parėdymu, remiantis „Lietuvos“ akcinės draudimo bendrovės išimtiniiu teisių įstatymu (6, 2—3). Kai kurios užsienio draudimo įstaigos, uždraudus jų darbą, ir toliau veikė Lietuvoje. Laikraštis „Ponedelnik“ 1922 m. liepos 3 d. oficialiai paskelbė, kad „Lietrans“ priima draudimus (41, 184).

Finansų, prekybos ir pramonės ministerijos draudimo skyriaus dėmesys 1920 m. buvo sukoncentruotas privalomam pastatų draudimui įvesti. Privalomo draudimo būtinumą įrodinėjo 1919 m. rugpjūčio 7—10 dienomis įvykęs savivaldybių ir kredito įstaigų atstovų suvažiavimas, kai kurios savivaldybės, Kauno žemės ūkio inspekcija (26, 235). Tuo tikslu reorganizuotas Rinkliavų departamento draudimo skyrius ir 1920 m. gruodžio 21 d. įsteigta Lietuvos valstybinio draudimo įstaiga (4, 1), kuriai, kaip valstybinei įstaigai, pavesta tvarkyti visus Valstybinio draudimo reikalus, įskaitant ir perdraudimus, reikšti nuomonę apie pristatomus kitų draudimo įstaigų įstatus, kontroliuoti visas kitas Lietuvoje esančias draudimo įstaigas ir t. t. Prie šios įstaigos įkurtas patariamasis organas — Draudimo reikalų komitetas.

Priėmus Privalomojo valstybinio trobesių nuo ugnies draudimo įstatymą (5, 1—3), nuo 1921 m. kovo 31 d. imta privalomai drausti pastatus kaime, o tai tapo papildoma mokesčių našta valstiečiams. Jie ėmė skųstis, kai kurie valstiečiai vengė mokėti draudimo įmokas. Vyriausybė, brangindama valstiečių balsus rinkimuose, pasiskubino 1923 m. lapkričio 23 d. nutarimu šį draudimą panaikinti (7, 6).

Buvo panaikinta ir Valstybinio draudimo įstaigai 1920 m. suteiktoji teisė prižiūrėti ir kontroliuoti kitų draudimo įstaigų darbą. Mat vėliau įsikūrusiai akcinei draudimo bendrovei „Lietuva“, kurios akcininkais buvo visuomenės įtakingi asmenys, Valstybinio draudimo įstaigos konkurencija buvo nemaloni, o priežiūra nepakencijama (45, 29).

1924 m. gegužės 31 d. buvo pakeisti Valstybinio draudimo įstaigos įstatai ir ji buvo atleista nuo draudimo įstaigų priežiūros bei kontrolės. Šiais įstatais pakeista ir Valstybinio draudimo įstaigos atsakomybė draudėjams. Ankstesniais (1920 m. gruodžio 21 d. priimtais) įstatais buvo numatyta, kad už visus draudimus, sudarytus šioje įstaigoje, atsako valstybė visu savo turtu. O naujuose įstatuose atsakomybė perkelta pačiai draudimo įstaigai — ji atsako visu savo turimu turtu. Tuo tikslu pradėta sudaryti jos atsargos fondai.

Panaikinus privalomą pastatų draudimą ir atleidus Valstybinio draudimo įstaigą nuo kitų įstaigų priežiūros ir kontrolės, ji savo veikla beveik niekuo nebesiskyrė nuo kitų draudimo įstaigų, veikusių privačių įstaigų pagrindu: draudė turtą nuo ugnies, gyvulius, gyvybę. Tačiau kaip

valstybinė įstaiga, palyginti su kitomis draudimo įstaigomis, turėjo daug lengvatų: nemokėjo apdraudžiamųjų turtų mokesčio, valstybinių rinkliavų už sudarytas žemės ūkio turto draudimo sutartis, nebuvo apmokestinamas jos turimas turtas, pelnas (25% pelno buvo perduodama išdui, 75% — įstaigos fondams ir kapitalams papildyti), jos agentai nemokėjo išdui patentų mokesčio (25, 17). Ji 1930 m. reorganizuota į Valstybės draudimo įstaigą, jau turinčią ir pagrindinį kapitalą, kurio dydis 800 000 lt. Pagrindinis kapitalas buvo sudarytas iš atsargos kapitalo lėšų. Be pagrindinio kapitalo, ši įstaiga turėjo atsargos kapitalą, kuris buvo pastovaus dydžio — 600 000 lt, draudėjų dividendų fondą, draudimo įmokų rezervą, lėšas, skirtas preventinėms priemonėms, ir kitas būdingas draudimo įstaigoms lėšas.

Valstybės draudimo įstaiga buvo stambiausia Lietuvoje. Jos kapitalai 1939 m. siekė 2,7 mln. lt, o tai sudarė 50,5% draudimo įstaigų kapitalo, jai teko 36,2% bendrųjų draudimo įmokų (21, 295). Jos agentai draudė visose apskrityse, jos inspekcijos buvo Šiauliuose, Marijampolėje, Panevėžyje.

1921—1925 m. įsisteigė ir kitos draudimo įstaigos, veikusios Didžiojoje Lietuvoje: 1921 m. balandžio 20 d. Ministrų kabinetas patvirtino akcinės draudimo bendrovės „Lietuva“ įstatus (4, 2), 1922 m. gegužės 20 d. į akcinių bendrovių sąrašus įregistruotas „Lietuvos Loidas“ (24, 1—8), 1922 m. į draugijų sąrašus — Pirmoji Lietuvos ūkio tarpusavio draudimo draugija (24, 8), 1925 m. birželio 26 d. įkurta Centralinė draudimo sąjunga „Kooperacija“ (29, 1).

Klaipėdos krašte turtą ir gyvybę draudė Klaipėdos krašto apdraudimo akcinė bendrovė, 50 įvairių užsienio draudimo įstaigų (19, 970).

Akcinė bendrovė „Lietuva“ savo veiklą pradėjo 1922 m. vasario 4 d. Ją įkūrė Lietuvos ūkio banko finansinė grupė, kuriai vadovavo stambūs kapitalistai broliai Vailokaičiai. Jos akcininkai buvo ūkininkų sąjungos, įvairūs Lietuvos kooperatyvai, pavieniai asmenys (J. Strimaitis, V. Zakarevičius, S. Digrys, broliai Vailokaičiai, G. Feterauskas, E. Draugelis, užsienio kapitalistai). Akcinio kapitalo suma nustatyta 5 mln. auksinų (įvedus lito valiutą — 500 000 lt). Pagrindinis kapitalas 1925 m. padidintas iki 1 mln. lt; ekonominės krizės metu, pasitraukus kai kuriems akcininkams (kooperatyvams), — sumažintas iki 600 000 lt. „Lietuva“, turinti savo sudėtyje įtakingų visuomenėje narių, iškart įgijo privilegijuotą padėtį kitų draudimo įstaigų atžvilgiu. Steigiamasis seimas, kuriam per Lietuvos krikščionių demokratų partiją „vadovavo“ ta pati finansinė grupė ir asmenys, 1922 m. vasario 11 d. akcinei draudimo draugijai „Lietuva“ suteikė išimtinę teisę 10 metų:

1) drausti nuo ugnies turtą miestuose, kuriuose gyventojų skaičius ne didesnis kaip 40 000;

2) drausti transportą ir gyvybę visoje Lietuvos teritorijoje (6, 2—3).

Kaip tik šituo suvaržymu ir galima paaiškinti tai, kad per visą buržuazinės vyriausybės gyvavimo laiką įsisteigė tik viena tarpusavio pagrindais dirbusi draudimo draugija „Kooperacija“ (neskaitant 1922 m. atnaujinusios darbą Pirmosios Lietuvos ūkio tarpusavio draudimo draugijos, įkurtos 1897 m.).

Ši akcinė draudimo draugija draudė turtą nuo ugnies, nuo vagysčių su įsilaužimu, stiklus nuo išdaužymo, transportą ir laivus, gyvybę. Didesniuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose ji buvo įsteigusi agentūras, Klaipėdoje — vyriausiąją agentūrą. Draudimo įstaigų kūrimosi pradžioje ji buvo pati stambiausia draudimo įstaiga Lietuvoje: sudarydavo daugiausia draudimo sutarčių, gaudavo didžiausias draudimo įmokas. Pavyzdžiui, 1924 m. jai teko 41,1% sudarytų nuo ugnies draudimo sutarčių, 38,2% apdraustojo turto sumos, 49% gautų draudimo įmokų sumos (13, 174). Tačiau jau 1925 m. ją pralenkė Valstybės draudimo įstaiga, o 1933 m. — ir „Lietuvos Loidas“

„Lietuvos Loidas“ darbą pradėjo 1922 m. birželio 2 d. (21, 22). Jo steigėjai buvo Komercijos banko ir Kredito banko pagrindinė akcininkų grupė. 1922 m. akcinio kapitalo suma buvo nustatyta 120 000 lt, 1925 m.—400 000 lt, 1931 m.—600 000 lt, 1937 m.—800 000 lt. 1939 m. pagrindiniai akcininkai buvo H. ir K. Tilmansai, J. Alekna, A. Vosylius, Komercijos bankas, Kredito bankas, užsienio draudimo bendrovės — „Allianz“, „Münchener Rückversicherungs“ ir kt. (21, 22). Pradžioje, galiojant „Lietuvos“ išiminių teisių įstatymui, „Lietuvos Loidas“ draudė turtą nuo ugnies tik Kaune. Vėliau, nuo 1932 m.,— visoje Lietuvoje draudė turtą nuo ugnies, transportą, krovinius, sudarydavo gyvybės draudimo nuo nelaimingų atsitikimų, civilinės atsakomybės ir kt. draudimo sutartis. „Lietuvos Loidas“ plačiai išvystė perdraudimo operacijas. Perdraudimo būdu gautos draudimo įmokos kai kuriais metais sudarė 32—40% visų gautųjų įmokų. Jis buvo vienintelė Lietuvoje bendrovė, kuri perdrausdavo užsienio draudimo įstaigų rizikas. Ji turėjo atstovybę Paryžiuje, kuri tarpininkavo atliekant perdraudimus. Akcinė bendrovė išplėtė ne tik draudimo įmokų sumos draudimo operacijas, bet ir draudimo įstaigas. Vien Lietuvoje veikė 51 jos agentūra, Klaipėdoje buvo įkurtas atskiras šios bendrovės draudimo skyrius. Ji draudimo operacijas išvystė taip, kad gautomis draudimo įmokomis 1935 m. atsiliko tik nuo Valstybės draudimo įstaigos.

Pirmoji Lietuvos ūkio tarpusavio draudimo draugija, atnaujiniusi darbą 1922 m. (įkurta 1897 m. Kauno žemės ūkio tarpusavio draudimo draugijos pavadinimu), draudė tik savo narių, daugiausia lenkų tautybės, dvarų ir vienkiamųjų turtą. Jos veiklos tikslas — atlyginti sudegusio kilnojamo ir nekilnojamo turto nuostolius. Ši draugija nykstant dvarams neturėjo tendencijos plėstis. Jos narių skaičius 1927 m. pasiekė apogėjų — 507, 1928 m. sumažėjo iki 318, o vėlesniais metais buvo 345—360. Ji sudarydavo per metus iki 570 draudimo sutarčių. Draugijos lėšas sudarė draudimo įmokos. Kitaip negu draudimo bendrovės, ji neturėjo pagrindinio akcinio kapitalo. Į atsargos kapitalą ir draudimo įmokų rezervą buvo pervedamas draudimo įmokų perteklius, palyginti su išmokėta draudimo atlyginimo suma ir draugijos išlaidomis, susijusiomis su draudimo operacijomis.

Centrinė draudimo sąjunga „Kooperacija“ darbą pradėjo 1925 m. spalio mėn. Jos steigėjai buvo įvairūs kooperatyvai, Lietuvos kooperacijos bendrovių sąjunga, Lietuvos kooperacijos bankas, Lietuvos žemės ūkio kooperatyvų sąjunga, pavieniai asmenys. 1937 m. jos nariai buvo 177 pieninės ir pieno perdirbimo bendrovės, 136 žemės ūkio kooperatyvai, 21 kredito kooperatyvas, 13 savivaldybių, 6839 žemės ūkių ir 878 namų savininkai (17, 197). Sąjunga draudė ne tik savo narių, bet ir kitų asmenų turtą nuo ugnies; nuo 1932 m., pakeitusi įstatus, perdrausdavo Lietuvos draudimo įstaigų rizikas. Sustiprėjus Lietuvoje monopolistiniam kapitalizmui, jos nariai šią sąjungą 1938 m. pabaigoje perorganizavo į akcinę draudimo bendrovę „Kooperacija“, kuriai akcinis kapitalas buvo nustatytas 750 000 lt (22, 41). 1939 m. bendrovė ėmė drausti transportą, krovinius. 1940 m. Vilniuje įsteigė savo skyrių.

1927 m. privačių draudimo įstaigų veiklai prižiūrėti ir draudimo klausimams spręsti Finansų ministerijoje sudaryta Draudimo taryba (8, 404).

Draudimo įstaigos Lietuvoje vadovavosi prieš karą veikusiais Rusijos imperijos ir naujais Lietuvos vyriausybės priimtais įstatymais (3—13 ir kt.). Įstatymai draudimo klausimais lietė daugiausia draudimo įstaigų organizavimą, atsiskaitymus su valstybe. Nebuvo juridinių normų, kurios reguliuotų draudimo tarifų dydį, sutarčių sudarymo sąlygas, draudimo įstaigų atsakomybės draudėjams laipsnį. Draudimo įstaigos vadovavosi sudarytais ir vyriausybės patvirtintais įstatais, kurie turėjo sprendžiamąją galią, ir sutarčių sąlygomis, kurios įgaudavo įstatymo galią.

Lietuvos draudimo įstaigų veiklai, kaip ir viso kapitalistinio ūkio vystymuisi, būdingi netolygumai. Lietuvos draudimo įstaigos pergyveno spartaus draudimo operacijų vystymo (1922—1931 m.), depresijos (1932—1934 m.), pagyvėjimo (1935—1937 m.) ir pakilimo (1938—1939 m.) laikotarpius.

Pirmasis Lietuvos draudimo įstaigų veiklos dešimtmetis — spartaus draudimo operacijų vystymo laikotarpis. Šiuo metu susiformavo Lietuvos draudimo įstaigų tinklas, sparčiai vystėsi draudimo operacijos, didėjo draudimo įmokos, apdrausto turto draudimo suma, įstaigų kapitalai — pagrindinis, atsargos ir kiti fondai, pelnas.

Visų draudimo įstaigų 1923—1931 m. gautų draudimo įmokų suma padidėjo beveik 4,8 karto ir 1931 m. pasiekė 7,7 mln. lt sumą (9, 153). Pagrindinis kapitalas nuo 0,62 mln. lt 1922 m. išaugo iki 2,2 mln. lt. Draudimo įstaigų balansas pasiekė 9 mln. lt sumą. 1931 m. gautas pelnas — 391,2 tūkst. lt, o tai sudarė 17,8% pagrindinio arba 10,9% savų kapitalų sumos (13, 172—173; 14, 210—212).

Antrajame draudimo įstaigų veiklos dešimtmetyje pasaulinė ekonominė 1929—1933 m. krizė, apėmusi Lietuvos ekonomiką, neišvengiamai palietė draudimo organizacijų darbą.

1932—1933 m. sudaryta daug mažiau pagrindinės draudimo rūšies — turto draudimo nuo ugnies — sutarčių. Toliau mažėjo šių sutarčių vidutinė draudimo suma. 1932—1937 m. sumažėjo, palyginti su 1931 m., draudimo įmokų įplaukos, 1932 m. jos buvo mažesnės 7,3%, 1933 m. — 15,1%, 1934 m. — 20,5%, 1935 m. — 18,8%, 1936 m. — 17,9%, 1937 m. — 6,9%. Draudimo įstaigų pelnas, palyginti su 1931 m., sumažėjo: 1932 m. — 1,5%, 1933 m. — 48,4%, 1934 m. — 56,3%, 1935 m. — 55,9%, 1936 m. — 68,9% (9, 160; 10, 298). Draudimo operacijų rentabilumas, 1931 m. siekęs 17,8% pagrindinio kapitalo sumos, 1936 m. sumažėjo iki 2,1%. Savi draudimo įstaigų kapitalai 1936 m. išliko 1931 m. lygio. Atskiros draudimo organizacijos, pvz., „Lietuva“, sumažino pagrindinį kapitalą nuo 1 mln. lt iki 0,6 mln. lt. Vienintelė draudimo organizacija — „Lietuvos Loidas“ 1937 m. padidino jį 200 000 lt (20, 22).

1938 ir 1939 m. sparčiai vystėsi draudimo operacijos: didėjo draudimo sutarčių skaičius, draudimo įmokų suma, pelnas, savi kapitalai. 1939 m. draudimo įstaigos gavo 10,7 mln. lt draudimo įmokų, jų pelnas pasiekė 843,3 tūkst. lt; palyginti su 1931 m., padidėjo 38,9% — 2 kartus. Rentabilumas prilygo 39,4% pagrindinio arba 15,9% savų kapitalų sumos. Savi kapitalai 1939 m. pasiekė 5,3 mln. litų, iš kurių pagrindinis — 2,15 mln. litų (11, 295). Tačiau kai kurios įstaigos, pvz., Valstybinio draudimo įstaiga, Pirmoji Lietuvos ūkio tarpusavio draudimo draugija neįstengė pasiekti ankstesnio, 1931 m. buvusio, draudimo įmokų lygio. Visas draudimo įmokų prieaugis, gautas 1939 m. palyginti su 1931 m.), priklausė akcinėms bendrovėms.

Iš draudimo rūšių, kurias praktikavo Lietuvos draudimo įstaigos, daugiausia buvo išplitęs turto draudimas nuo ugnies.

Draudimo nuo ugnies operacijų įmokos kai kuriais metais siekdavo 62,1—96,6% bendrųjų įmokų. Iki 1932 m. jos buvo beveik vienintelės draudimo įstaigų operacijos. 1931 m. kitoms draudimo rūšims teko 3,5% draudimo įmokų. 1939 m. galiojo 72,1 tūkst. draudimo nuo ugnies, 2,6 tūkst. transporto ir laivų draudimo, 556 gyvybės draudimo, 132 draudimo nuo nelaimingų atsitikimų, 112 civilinės atsakomybės sutarčių (11, 294). Kitos draudimo rūšys — draudimas nuo vagysčių su įsilaužimu, stiklų draudimas nuo išdažymo, gyvulių draudimas — nebuvo išplitusios. Buvo sudaroma vos po keliasdešimt sutarčių.

Net ir plačiausiai išvystytos draudimo rūšies — draudimo nuo ugnies — apimtis nebuvo didelė. Žemės ūkyje, kur daugiausia gaisrai pridarydavo nuostolių, tebuvo apdrausta 13—14% ūkių. Sis procentas

būtų dar mažesnis, jeigu Valstybės draudimo įstaiga nebūtų vertusi gaudančių paskolas Žemės banke drausti turtą ir trobesius (14, 213).

Menką draudimo plitimą lėmė gana aukšti, neprieinami plačiai visuomenei draudimo tarifai. „Mūsų sodžiaus nekilnojamo turto premijos yra tokios aukštos, kažin ar atsiras nors vienas Europos kraštas, kur jos būtų tiek aukštos. Štai kad ir mūsų pačių Klaipėdos krašte jos jau žymiai pigesnės, pigesnės Latvijoje, Estijoje, Vokietijoje“ (12, 133). Latvijos tarpusavio draudimo tarifų dydis buvo perpus mažesnis už tarifus, taikytus Lietuvoje (16, 518)

Draudimas buvo brangus, nes draudėjas, greta draudimo įmokų, turėjo apmokėti apdraudžiamųjų turtų žyminį, apdraudimo priežiūros mokesčius, kuriuos draudimo įstaigos įmokėdavo į biudžetą.

Apie menką draudimo operacijų išvystymą Didžiojoje Lietuvoje byloja ir Klaipėdos krašto duomenys. Klaipėdos krašte veikiusioms užsienio draudimo įstaigoms teko 33% Lietuvoje gautų draudimo įmokų, 84% gyvybės draudimo įmokų (19, 916).

Maža draudimo nuo ugnies apimtis leisdavo atlyginti tik nedidelę dalį gaisrų nuostolių, kurie Lietuvoje kas metai siekdavo 6,8–25,4 mln. litu. Draudimo įstaigos kai kuriais metais apmokėdavo iki 14,1–39,8% gaisrų nuostolių, kasmet išmokėdamos nuo 1,6 iki 5,5 mln. lt draudimo nuostolių atlyginimo (23, 1–17; 15, 77). Tuo tarpu gautos draudimo įstaigų draudimo nuo ugnies įmokos (neskaitant draudimo įstaigų administracijos išlaidų) būtų leidusios atlyginti kai kuriais metais 31,8–82,7% gaisrų nuostolių. Praktiškai draudimo įmokų nuostoliai siekdavo 32,1–80,4%, kita dalis įmokų sudarydavo draudėjų pelną.

Dideli gaisrų nuostoliai, menkas draudimo išplitimas dėl jo brangumo vertė gyventojus ieškoti išeities. Kai kurie valstiečiai bandė savo jėgomis užsitikrinti nors dalinį gaisrų nuostolių atlyginimą kurdami tarpusavio draudimo draugijas, net ir neturėdami oficialaus vyriausybės leidimo.

Iš tokių draugijų Lietuvoje žinoma Pilviškių smulkaus kredito draugija, Salako smulkaus kredito draugija, Vabalninko pieno perdirbimo bendrovė, Alytaus apskrities Stakliškių valsčiaus Pikelionių kaimo tarpusavio draudimo draugija, Jiezno valsčiaus Kažonų kaimo tarpusavio draudimo draugija (28, 72). 1927 m. įsteigta Draudimo taryba 1928 m. uždraudė šių draugijų darbą.

Draudimo taryba varžė tarpusavio draudimo draugijų veiklą. Vienu, neoficialiai egzistavusių, uždraudė veiklą, kitoms neleido steigtis. Pavyzdžiui, 1935 metais į Biržų savivaldybės prašymą leisti jai sudaryti draudimo fondą gaisrų nuostoliams atlyginti atsakyta: „... savivaldybių įstatymai nenumato draudimo fondų sudarymo ir operacijų vedimo“ (28, 294). Norinčioms steigtis draugijoms nutylimi atsakymai. Tai liudija P. Gudavičiaus, A. Zmuidzinavičiaus, M. Riomerio „Laiškas Redakcijai“, išspausdintas „Lietuvos žiniuose“ 1935 m. balandžio 16 d. Nr. 88(447). „Mes 1932 m. balandžio mėn. 21 d., kaip plačių gyventojų sluoksnių įgalioti iniciatoriai, atitinkamiems draudimo organams (.) pateikėme įrengti Lietuvos tarpusavio nuo ugnies draudimo draugijos steigimo (...) 1935 m. sausio mėn. 21 d. sužinojome, kad mūsų įstatai be jokios rezolucijos padėti išlėsti įmoniu atsiskaitymo inspekcijos archyvan“.

Kaimyninėse respublikose — Estijoje, Latvijoje — tarpusavio draudimo draugijos jau seniai buvo gavusios pilietines teises. 1938 m. Estijoje buvo 360 draudimo kooperatyvų, Latvijoje — 517, Lietuvoje — 1. Šių kooperatyvų apdraustojo turto vertė siekė: Latvijoje — 560 mln. lt, Estijoje — 211,3 mln. lt, Lietuvoje — 38,2 mln. lt. Latvijos draudimo kooperatyvams priklausė 196 000, Estijos — 63 600, Lietuvos — 7000 narių (18, 141).

Vengdama tarpusavio draudimo draugijų konkurencijos, vis dar tikėjusi atgaivinti privalomąjį pastatų draudimą, vyriausybė vilkino draudimo draugijų steigimo klausimą. Po ilgų ekonomistų įrodinėjimų, vi-

suomenės reikalavimų pagaliau suprasta, kad reikia steigti tarpusavio draudimo draugijas, kurios prieinamomis sąlygomis leistų suteikti materialinę paramą gaisrų atveju. Draudimo taryba, ne kartą svarsčiusi tarpusavio draudimo draugijų klausimą, 1936 m. nutarė rengti draudimo draugijų įstatymo projektą (28, 296).

Deja, per visą buržuazinės vyriausybės valdymo laikotarpį buvo įsteigta tik viena tarpusavio draudimo draugija „Kooperacija“ 1925 m. (antroji draugija, įsteigta 1897 m., 1922 m. tik atnaujino darbą).

Pirmajai Lietuvos ūkio tarpusavio draudimo draugijai 1934 m. uždraudė laikyti pinigus lenkų smulkaus kredito draugijose, Lietuvos komercijos banke, Lietuvos kredito banke, Panevėžio savitarpio kredito draugijoje (28, 44).

Lietuvoje, kaip 1938 m. rugpjūčio 19 d. rašė „Lietuvos aidas“, draudimo reikalai buvo sindikato rankose. Draudimo įstaigų kapitalai buvo susilieję perdraudimų būdu, draudimo įstaigos buvo įgijusios viena kitos akcijas („Lietuvos“ akcijas turėjo Valstybės draudimo įstaiga ir „Lietuvos Loidas“), tie patys kooperatyvai ir net asmenys buvo kelių draudimo bendrovių akcininkai. Vien tik tas faktas, kad Draudimo tarybos viršinininku buvęs G. Feterauskas kartu buvo Valstybės draudimo įstaigos valdytojas, turėjo „Lietuvos“, „Lietuvos Loido“ akcijas (21, 22; 28, 350 ir kt.), gerai parodo, kieno interesams galėjo atstovauti pati Draudimo taryba. Ji, užuot rūpinusis bendrais draudimo reikalais (kaip numatė statutas), vykdė griežto kontrolieriaus pareigas: neleido steigti draudimo draugijoms, uždraudė jų veiklą valsčiuose, draudė laikyti kapitalus viename ar kitame banke, kovojo su Klaipėdos krašto draudimo įstaigomis, be jos leidimo draudimo įstaigos negalėjo praktikuoti naujų draudimo rūšių ir t. t.

Ne veltui V. Leninas, išanalizavęs Rusijos imperijos akcinių draudimo bendrovių veiklą, rašė, kad reikalinga nacionalizuoti šiuos sindikatus (1, 157). Lietuvoje tai buvo padaryta 1940 m. Draudimo įstaigų pasyvai ir aktyvai buvo perduoti Valstybės draudimo įstaigai.

PANAUDOTOS LITERATūros SĄRASAS

1. Leninas V. Gresianti katastrofa ir kaip su ja kovoti // Pilnas raštų rinkinys.— V., 1986.— T. 25.— P. 147—192.
2. Draudimo skyrius, Draudimo reikalu komitetas ir Draudimo reikalų inspekcija // Laikinosios vyriausybės žinios.— K., 1919.
3. Apdraudimo draugijų įstatymas // Laikinosios vyriausybės žinios.— K., 1919.— Nr. 18.— P. 8.
4. Valstybinio apdraudimo įstaigos įstatai.— K., 1921.— Nr. 56.— P. 1.
5. Priverstinio Valstybinio trobesių nuo ugnies apdraudimo įstatymas // Vyriausybės žinios.— K., 1921.— Nr. 63.— P. 1—3.
6. Apdraudimo draugijos „Lietuva“ išimtinių teisių įstatymas // Vyriausybės žinios.— K.: 1922.— Nr. 81.— P. 2—3.
7. Priverstinio Valstybinio trobesių nuo ugnies apdraudimo įstatymo pakeitimas // Vyriausybės žinios.— K., 1923.— Nr. 145.— P. 6.
8. Apdraudimo tarybos statutas // Vyriausybės žinios.— 1927.— Nr. 265; Lietuvos novelos.— 1935.— P. 404.
9. Lietuvos statistikos metraštis 1934.— K.: Centr. stat. biuras, 1935.— P. 325.
10. Lietuvos statistikos metraštis 1936.— K.: Centr. stat. biuras, 1937.— P. 297.
11. Lietuvos statistikos metraštis 1939.— V.: Centr. stat. biuras, 1940.— P. 380.
12. Kriščiūnas J. Sodžiaus turtų draudimo reikalu // Tautos ūkis.— 1933.— Nr. 5.— P. 133—135.
13. Ragevičius M. Mūsų apdraudimas 1923—1931 // Tautos ūkis.— 1932.— Nr. 6—7.— P. 172—174.
14. Ragevičius M. Mūsų apdraudimas 1923—1932 // Tautos ūkis.— 1932.— Nr. 8.— P. 210—213.
15. Privalomojo draudimo klausimais // Tautos ūkis.— 1937.— Nr. 4.— P. 77.
16. Sabinskas Z. Savitarpinio draudimo reikšmė // Tautos ūkis.— 1938. Nr. 23.— P. 518—520.
17. Salčius P. Kooperatinis mūsų ūkio sektorius // Ekonomika.— 1937.— Nr. 2(10).— P. 196—197.

18. Salčius P. Mūsų kooperacijos judėjimas 1938 // *Ekonomika*.—1939.—Nr. 2(18).—P. 141.
19. Tamošaitis P. Draudimas 1938 metais // *Tautos ūkis*.—1939.—Nr. 49.—P. 915—917.
20. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4.—B. 1242.
21. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4.—B. 1247.
22. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4.—B. 1251.
23. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4.—B. 1561.
24. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4a.—B. 2.
25. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4a.—B. 167.
26. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4a.—B. 526.
27. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4a.—B. 2785.
28. LTSR CVA.—F. 387.—A. 4a.—B. 3171.
29. Centralinės apdraudimo sąjungos „Kooperacija“ įgaliotiniams instrukcija draudžianti nuo ugnies įvairių turtą. 1926.—K., 1926.—P. 32.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
 Finansų ir kredito katedra

СТРАХОВЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ В БУРЖУАЗНОЙ ЛИТВЕ

Э. МАКСИМАЙТЕНЕ

Резюме

В статье показывается создание в буржуазной Литве сети страховых учреждений: государственного страхования, страхования акционерных обществ, общества взаимного страхования. Выявляются характерные черты всех перечисленных типов страховых учреждений, раскрываются сущность и цели осуществляемых ими страховых операций.

На основе архивного материала и статистических данных дается анализ развития страховых операций и отдельных их видов в конкретных учреждениях, выявлены причины и факторы, определявшие низкое и одностороннее развитие страховых операций, показана рентабельность страхового дела, накопление прибылей, капиталов.